

Forfatter: Andersen, H. C.

Titel: H.C. Andersens Eventyr bd. VI kritisk udg. efter de originale eventyrhæfter med varianter ved Erik Dal

Citation: Andersen, H. C.: "H.C. Andersens Eventyr bd. VI kritisk udg. efter de originale eventyrhæfter med varianter ved Erik Dal", i Andersen, H. C.: *H.C. Andersens Eventyr bd. VI kritisk udg. efter de originale eventyrhæfter med varianter ved Erik Dal*, C. A. Reitzel, 1990, s. 97. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/catalog/adl-texts-hcaeventyr06val-shoot-idm139779801677120/facsimile.pdf> (tilgået 25. april 2024)

Anvendt udgave: H.C. Andersens Eventyr bd. VI kritisk udg. efter de originale eventyrhæfter med varianter ved Erik Dal

ANDRE FORHOLD

Tempusvexel

Som numerus- og bestemthedsvexel er tempusvexel en stilnuance, der sjældent belyses af isolerede ord og vendinger, men må ses på stedet. Temmelig mange af eksemplerne synes at være rettede eller iadløbne fejl, andre er næsten betydningsløse, atter andre pedantiske. Som de andre ændringstyper gælder den yngre form langt fra altid alle følgende tryk, da disse jo kan være sat efter det ældre tryk eller tilrettede. AJ 255 ff behandler emnet.

Præsens > præteritum

I 43₂₁ *dånde de* > *davånsede de* fejl; 175₃₀ *vilde* > *vilde* fejl, diskuteret AJ 261, jf. II 259₂₁, III 97₁₉, III 117₁₂, IV 263₂₅, se app.; II 42₃₆; 132₁₂ historisk præsens forsvinder; 145₃ *nu er han død og borte i halvhundrede Aar* > *nu har han været*: germanisme forsvinder, AJ 259 m.fl.exx. der forbliver; 241 *det er Midnat* > *var*: ikke urimeligt, da anførselstegn mangler, men *saaledes er det* i lin. 7 har ej heller anførselstegn og får ikke præteritum; 236₇ og 245₃ præter. indført i teksten med støtte i tekster før A; 259₂₁ fejl, se app.; 285 *have* > *har* (> *harde* D), *have* sandsynligst; III 137₁₁ *kalde* > *kaldte*: fejl, se app. hertil og til III 144₂₂, *kalde* er »altid«; III 155 *trænger*: A er »altids«-præsens > *trængte* O, ligeledes IV 18; V 58_{16,18} morsom saglig-logisk afglatning; 151₂₁ se app. – Beslægtet V 88₁₀ *bliver* > *skal blive* med forsigtig afstandtagen fra en sagoplysning.

Præteritum > præsens

I 175₁₁ fejl; II 27_{12,13} *skulde* . . . *kunde* > *skulle* . . . *kunne*: fejlrettelse; 43₁ *dækning* forsvinder; 307₂₁ se app.; III 158₃ fejl; IV 49₁ fejlrettelse, se app.; 203₂ *de skaaned* > *de skaane*: præsens at foretrække ifl. app., der ikke markerer, at noten gælder det første *skaanede*; V 163₂₈. – Hertil: II 313₂₂ *gjorde* > [havde] *gjort*, se app.; III 41₁₅ [er] *skeet* > *skeer*, sikkert den bedre form.

Materialet er ikke stort eller værdifuldt, men viser ihvertfald, at et stiltræk som historisk præsens, så nærliggende i fortalte eventyr, er benyttet eller forsmået teksterne igennem og ikke skal efterreguleres – ganske som andre væsentlige træk i eventyrsproget. Et eksempel som V 151 *Der blæstes qrOB*, *Der blæses* A burde nok have medført en textrettelse til **blæstes*.

Varianter ved hjælpe- og modalverber

være/have som hjælpeverbum

I 134 *aldrig havde Tiden fløiet saa hurtig* > var **D**; III 19 *havde ... forvildet sig dæsthen, krøbet op* > ... var krøbet op **B**; 96 *Jeg har ... gaaet ud fra* > er **C**; II 263 *hvor kommet* > være kommen **D**, jf. 134 *havde De kommet* > var **B**, begge steder citeret MD III 142 som exx. på gammeldags brug af *have* + [bleset, og, endnu mere gammeldags, andre] intransitive participier med irreal betydning. II 303 *havde ... truffet* > var ... truffen: engangsbegivenhed, ikke durativt, derfor bedre var, ligeledes IV 139 *var vandret afsied efter* > havde **A**³, var **C**. – Omvendt II 290 *nu er det truffet saa* **O** > nu har det truffet sig saa **A**. En smuk variation forsørges III 136 i **C**, når *har udstridt* indføres i forbindelsen: *Da Salen var heelt nede, var Anne Lisbeths Sjøt heelt oppe* [disse ordspil], *hvor der er ingen Frygt, naar den her er udstridt, og udstridt havde Anne Lisbeth*.

Infinitiv/participium efter finis

Materiale gives MD III 154, karakteriseret som gammeldags eller vulgært sprog. Noteret er I 37 *kunde være hans egen* > været **D**; III 24 lgl. **A**⁴, i sammenhængen det rimeligste, omend det korrekte *have* havde »reddets» situationen; III 93 *mindre kunde det da ikke være* > været **C**; IV 258 *havde kunnet sæt(1) sig selv*, se app., *sæt* må vist kaldes lapsus. Efter *gide*, se MD III 67 om moderniseringer som II 210 *gød ... holdt* > *gød ... holde* **D**.

Variationer omkring at

Se AJ -250. Noteret er I 45 *og saad en stor Brændenælde staae at gjøre Pantomime* > staae og **B**; 48 *vilde komme at engagers hende* > komme og **B**, begge steder reguleringer af overkorrekt *at*. Lgl. II 285 *staae at bære dig* > og **D**; IV 19 *nød at glide* > og er straks mindre klar. – Hertil II 28 *ikke at finde* > *ikke til at finde* **D**; II 311 *færdigt at* > *færdig ved at* **C**, se AJ 208 under præpositioner. Jf. s. 107.

Diverse forbindelser

I 136 *var, som det skulde* > *skulde være* **D**; II 227 *hun saas fra Bogens Blade løfte sig* ... *Rose* **O** > *løfte sig* **A**; III 54 samme konstruktion **A** > **C**, desuden IV 97. IV 249 *lad ham fri* > *lad ham være fri* **D** er en modernisering, 259 snarere en fejl: *Møget skulde hun ikke kunne fortælle* > *ikke fortælle* **D**. – II 109 *lyst m* > *lyste* **A** > *lyse gjorde den ogsaa* **B**, se DO

VII 521 og MD III 69 med belæg for rettelser. – Med få liniers mellemrum findes II 144 *Gangen var med gamle Portrætter*, 145 *Altaen . . . var med saa meget Grønt*, hvilket har forekommet **D** for uformelt, hvorfor det er rettet til *var behængt . . . var bevoxet*. Se AJ 240.

Sammensætning med adverbium incl. *be-*

En halv snes steder har verber (især participier) ændret, mistet eller modtaget et adverbialt forstede eller præfixet *be-*. Et par tilfælde er specifikke for **C**: II 119 *afbrændte* > *nedbrændte*, IV 114 *gruakkende* > *gruopvakkende*; ellers tilhører de **D**'s mange reguleringer: II 139 *at fris ham fra den Smule Liv* > *befrie*, 306 *fremvakkede* > *sukkede*, III 8: *afvakkede den Dødes Ansigt* > *sakkede*, 107 *perlebestukken* > *perlestukken*, 166 *døret* > *bedøret*, IV 152 og 173 *mevedakkede* > *meedakkede*, desuden III 138 *fortalt om* > *talt om* **B**. De to sidstnævnte har vi i det flg. tillagt en stilistisk hensigt, de fleste må betegnes som harmløse og måske netop derfor ganske typiske moderniseringer.

Vaklen mellem *ægte* og *regte* sammensætning af verber findes vist kun i participier: II 79 *ere sagte til* > *ere tilsagte*, 81 *to blinde vist gifte bort* > *bortgiftede*, 134 *der var lyst op* > *oplyst*, alle tre **D**-rettelser af moderniserende, måske også lidt mindre talesproglig karakter. Derimod kan urettede gamle former som II 205 *levere af* findes. Adverbiet fra *ægte* sammensætninger kan imidlertid tabes: II 320 *gav ham med A* > *gav ham O*, I 175 *for at polere dem (af)*, IV 200 *derpaa kittede hun Hullet (til)*, eller tilføjes: II 176 *og om Aftenen steg Maanen (op,) rund og stor*, III 155 *hylltet i A* > *hylltet ind i O*. Eksemplerne tangerer nogle af de under præpositionsbrugen nævnte, se nedenfor.

Pronominer

Tiltale, kasus, numerus

De tre tilsyneladende adskilte emner frembyder et lille antal delvis sammenfaldende eksempler. Hvor kokkepigen taler til nattergalen II 20, rettes *De* > *Du* **B**¹, muligvis *ægte* og ihvertfald optaget af H. Topsee-Jensen i Nordlunds udgave 1973; kavaiereren siger selvfølgelig *De*; hvor gærdestavene taler til herren II 209, rettes *I* > *Du* (kun **C**). III 125 har *Du* > *De* **D**, men inkonsekvent.